

ԱՆՆԱ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

«Արդշինբանկ» ԲԲԸ, Իրավական հարցերի գծով
տնօրենության իրավախորհրդատու,
ԵՊՀ Իրավագիտության ֆակուլտետի
Սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ

**ՄԱՐԴՈՒ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՎՈՒԹՅԱՆ
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԱՅԻՆ
ՏԱՐԲԵՐԻ ԸՆԿԱԼՈՒՄԸ ՄԱՀՍԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ**

Սույն գիտական աշխատանքի շրջանակներում քննարկվել են արժանապատվության բովանդակու-
թյան կառուցվածքային առանձնահատկությունները. ներկայացվել են արժանապատվության շերտերը,
շերտերի բովանդակությունը կազմող տարրերն ու դրանց փոխազդեցությունը: Արդյունքում ներկայացվել
են առաջարկներ, որոնց կիրառությունը կարող է պայմանավորել արժանապատվության սահմանադրա-
իրավական բովանդակության և դրա հիման վրա ձևավորվող սահմանադրական իրավունքների և ազա-
տությունների պաշտպանության արդյունավետ մեխանիզմների ներդրումը:

Հիմնարարներ- արժանապատվության երկշերտ համակարգ, բացարձակ միջուկ, երկրորդային շերտ,
փոխազդեցություն, սահմանադրաիրավական պաշտպանություն:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սույն գիտական աշխատանքի շրջանակնե-
րում քննարկման առարկա է դարձել արժանա-
պատվության կառուցվածքը: Երևույթի կառուց-
վածքը, կառուցվածքային տարրերի բովանդակու-
թյան պատշաճ ընկալումն են երաշխավորելու հե-
տազայում այդ երևույթի պաշտպանության համար
ընտրվող մեխանիզմների արդյունավետությունը:
Հոդվածի գիտական նորույթը առաջնահերթ ար-
տահայտվում է արժանապատվության երկշերտ
մոդելի գաղափարի ներդրման առաջարկմամբ:
Առաջին շերտի տակ հասկացվում է արժանա-
պատվության բացարձակ միջուկը, որն ունի գոյա-
բանական տարր և գործառնական տարրեր, այդ
տարրերը ժամանակի ընթացքում չեն ձևափոխ-
վում: Երկրորդային կամ հարաբերական շերտի
պարագայում գործ ենք ունենում կոնկրետ սոցիու-
մին բնորոշ գործոններով պայմանավորված ար-
ժանապատվության ընկալման որոշակի առանձ-
նահատկությունների հետ, որպիսիք ժամանակի
ընթացքում կարող են ենթարկվել փոփոխությու-
նների, սակայն այդ փոփոխությունները չեն կարող
հակասել քննարկման առարկա երևույթի առաջին
շերտը կազմող բացարձակ միջուկին՝ այսինքն,
դրա բովանդակությունը կազմող գոյաբանական ու
գործառնական տարրերին:

Հոդվածը բաղկացած է «Ներածություն», «Հե-
տազոտության մեթոդաբանություն», «Հետազո-
տության արդյունքներ և քննարկում», «Եզրակա-
ցություն» և «Գրականության ցանկ» բաժիններից:
«Հետազոտության արդյունքներ և քննարկում» բա-

ժինն, իր հերթին, բաղկացած է երեք, այն է՝ «Արժա-
նապատվության բովանդակության վերաբերյալ
առկա ուղենշային մոտեցումների ընդհանուր նկա-
րագիրը», «Արժանապատվության բացարձակ մի-
ջուկի բովանդակությունը կազմող կառուցվածքա-
յին տարրերի վերհանումը» և «Արժանապատվու-
թյան բովանդակության երկրորդային շերտի
առանձնահատկությունների քննարկումը՝ որոշ
գործնական օրինակների լույսի ներքո» ենթաբա-
ժիններից:

**ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒ-
ԹՅՈՒՆ**

Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են
դոկտրինալ, իրավահամեմատական, դիալեկտի-
կական, վերլուծական, դեդուկտիվ և ինդուկտիվ մե-
թոդները: Տվյալները հավաքվել են միջազգային
իրավական փաստաթղթերից և տարբեր գիտական
աշխատանքներից: Դոկտրինալ մեթոդի կիրառ-
մամբ ուսումնասիրվել են մարդու արժանապատ-
վության վերաբերյալ այն հիմնական գիտական
տեսությունները, որոնք արժանապատվությունը
դիտարկում են որպես համընդհանուր և անփոփոխ
արժեք, ինչպես նաև այն մոտեցումները, որոնցում
ընդգծվում է դրա սոցիալ-մշակութային առանձնա-
հատկությունների առկայությունը: Իրավահամե-
մատական մեթոդի կիրառմամբ համեմատության
առարկա են դարձել տարբեր իրավական համա-
կարգերում արժանապատվության բովանդակու-
թյան կառուցվածքի վերաբերյալ ձևավորված
պատկերացումները, ինչը հնարավորություն է տվել

www.aradaradutyjournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

բացահայտել արժանապատվության կառուցվածքի ընկալման տարբերությունները և դրանց հիմքում ընկած տրամաբանությունը: Դիալեկտիկական մեթոդի կիրառմամբ վեր են հանվել արժանապատվության վերաբերյալ առկա հակասական մոտեցումները, արդյունքում ներկայացվել, թե դրանցից որոնք են հեղինակի տեսանկյունից ընդունելի արժանապատվության համապարփակ դիտարկման տրամաբանության մեջ: Վերլուծական մեթոդի միջոցով վերլուծվել են քննարկման առարկա երևույթի երկու շերտերը, դրանց տարբերն ու դրանց փոխազդեցությունը: Դեդուկտիվ մեթոդի կիրառմամբ ընդհանուր տեսական դրույթներից անցում է կատարվել կոնկրետ եզրակացությունների՝ արժանապատվության բացարձակ միջուկը կազմող տարրերի վերհանման շրջանակներում, իսկ ինդուկտիվ մեթոդի միջոցով կոնկրետ օրինակների վերլուծությունից ձևավորվել են ընդհանուր տեսական դիրքորոշումներ՝ արժանապատվության երկրորդային շերտի բնույթի վերաբերյալ:

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ ԵՎ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Արժանապատվության բովանդակության վերաբերյալ առկա ուղենշային մոտեցումների ընդհանուր նկարագիրը

Արժանապատվության պատշաճ հարգումն ու պաշտպանությունը ներկայումս իրավագիտության առջև ծառայած ամենալուրջ մարտահրավերներից է, քանի որ երևույթի պաշտպանությունն իրականացնելու համար նախ պետք է հասկանալ, թե ինչ է այն նշանակում, անհրաժեշտ է բացահայտել դրա բովանդակությունը:

Ինչպես նշել էինք նախորդ գիտական աշխատանքի շրջանակներում արժանապատվության դիտարկումը որպես .հերթական իրավունք նեղացնում է վերջինիս բովանդակությունը, քանի որ այն ոչ թե պարզապես իրավունք է, այլ մեր բոլոր իրավունքների և ազատությունների հիմքը: Ավելին, այս համատեքստում կարևոր է նշել, որ բոլոր իրավունքների և ազատությունների հիմքը լինելու գաղափարը պետք է ընկալել այն տրամաբանությամբ, որ յուրաքանչյուր իրավական համակարգում հետագայում ամրագրվելիք բոլոր իրավաչափ իրավունքների և ազատությունների հիմքում ևս այն է կանգնած լինելու: Այլ կերպ, միայն կոնկրետ ժամանակային միավորում ամրագրված իրավունքներով և ազատություններով չեն նկարագրվում նրա բովանդակությունն ու սահմանները: Դրա վառ ապացույցն են նաև այն միջազգային իրավական փաստաթղթերը, որտեղ ամրագրված են արժանապատվության՝ որպես իրավական համակարգի հիմնային երևույթի վերաբերելի բնորոշումները:

Այսպես, ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների հա-

մընդհանուր հռչակագրի նախաբանում¹ ամրագրված է, որ մարդկության ընտանիքի բոլոր անդամներին ներհատուկ է արժանապատվությունը, իսկ հռչակագրի 1-ին հոդվածի համաձայն՝ բոլոր մարդիկ ծնվում են ազատ ու հավասար իրենց արժանապատվությամբ և իրավունքներով: Ինչպես երևում է հռչակագրում առկա իրավադրույթից, մարդն աշխարհ է գալիս արժանապատվությամբ, որն էլ պայմանավորում է ցանկացած իրավունքի ձևավորում և գործողություն: Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի², Տնտեսական, սոցիալական, մշակութային իրավունքների միջազգային դաշնագրի³ և Ռասայական խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին միջազգային կոնվենցիայի՝ նախաբաններում ևս արտացոլված է այս գաղափարը: Տնտեսական, սոցիալական, մշակութային իրավունքների միջազգային դաշնագրի մասով հարկ է նշել նաև, որ 13-րդ հոդվածով ամրագրվել է այն հանգամանքը, որ կրթության գործառնությունից է արժանապատվության գիտակցմանը նպաստելը, քանի որ հենց այդ գիտակցումն է պայմանավորում մարդու իրավունքների ու ազատությունների հարգումը: Ըստ էության, այս շարքը կարելի է շարունակել, սակայն այստեղ ցանկանում ենք ընդգծել այն հանգամանքը, որ վերոնշյալ միջազգային կոնվենցիաների նախաբաններում՝ դրանց նպատակային նշանակությունը սահմանող հատվածներում են ամրագրվել այս գաղափարները, ինչը ցույց է տալիս արժանապատվության բազիսային նշանակությունը՝ թե՛ առկա, և թե՛ ձևավորվելիք իրավունքների և ազատությունների համատեքստում:

Չնայած այս փաստաթղթերում արժանապատվության արժեքային ընկալման համար ուղենշային բնորոշումների առկայությանը, այնուամենայնիվ, *չկա որևէ միջազգային փաստաթուղթ, որի շրջանակներում տրված լինի արժանապատվության սահմանումը*: Արդյունքում, գործնականում արժանապատվության մեկնաբանման վերաբերյալ առկա տարբերակները ոչ միայն տարբեր են, այլև երբեմն հակադրվում են միմյանց:

Տարբեր իրավական հոդվածներում այն մեկնաբանվում է որպես «պարզապես հնչեղ բառ», «անօգուտ հասկացություն» կամ «լիովին զուրկ որևէ իմաստից», կա նաև բնորոշում, որ այն օգտագործվում է, երբ մարդիկ «ցանկանում են լուրջ հնչել, բայց վստահ չեն, թե ինչ ասել»⁴: Սակայն, իրականում այստեղ խնդիրն այն է, որ երևույթը սահմանելու բարդությունն ու չհասկացվածությունն է պայմանավորել այն այդպիսի բնորոշումներով նկարագրելը: Չնայած արժանապատվության համապարփակ ընկալման բարդությանը, հարկ է ընդունել, որ դրա ընկալումն է պայմանավորելու ճիշտ իրավակարգի, այնուհետ պատշաճ հասարակար-

www.ardadatuynjournal.com

www.aradaradutyjournal.com

գի առկայությունը: Մեր կողմից ընդունելի այս տրամաբանությունը, որն ուղղակի հակադրության մեջ է մտնում այն մեկնաբանություններին, որոնց համաձայն արժանապատվությունն իմաստագուրկ կամ անօգուտ երևույթ է, իր առարկայացումն է ստացել մի շարք գիտնականների աշխատություններում, որոնցում ամփոփվել է այն գաղափարը, որ առանց արժանապատվությունը հիմքում ունենալու իրավունքների ու ազատությունների քննարկումն անիմաստ է:

Արժանապատվության՝ գործնական մակարդակում պատշաճ պաշտպանությունը կազմակերպելու համար նախ հարկ է հստակ հասկանալ արդյոք վերջինս ունի կառուցվածքային տարրեր, եթե այո, ապա ինչպիսիսն է դրանց բնույթը, ինչպես են դրանք փոխազդում միմյանց վրա և ինչպես են փոխպայմանավորում միմյանց:

Այս առումով գիտական գրականության մեջ հնարավոր է առանձնացնել երկու մոտեցում: Նշենք, որ գերակշռող է այն մոտեցումը, համաձայն որի՝ մարդու արժանապատվությունը դիտարկվում է որպես արտաքին պայմաններից անկախ, բոլոր անձանց համար հավասար և համընդհանուր արժեք: Այս համատեքստում, թեև հեղինակները, որպես կանոն, ուղիղ կերպով չեն ձևակերպում, որ արժանապատվությունը գուրկ է երկրորդային (սոցիալական, մշակութային և այլ) շերտից, այնուամենայնիվ, նրանց ներկայացրած տեսական կառուցակարգերը, ըստ էության, բացառում են նման շերտերի գոյությունը՝ արժանապատվությունը դիտարկելով որպես մարդկանց նույնակերպ ներհատուկ և ժամանակի ընթացքում չփոփոխող հատկություն:

Երկրորդ մոտեցման մասին խոսելիս հիշատակման տեսանկյունից հատկապես նշանակալի է Գերմանական Սահմանադրական դոկտրինայում արժանապատվության կառուցվածքի վերաբերյալ առկա կոնցեպտը, որի շրջանակներում տարբերակվում են արժանապատվության «կորիզային» բովանդակությունն ու այն հարակից գործընթացները, որոնք ձևավորվում են այդ կորիզի շուրջ: Ըստ էության, Գերմանական դոկտրինում, որպես այդպիսին, ուղղակիորեն անդրադարձ չի կատարվում արժանապատվության կառուցվածքին, սակայն հարկ է նկատի ունենալ, որ այստեղ առկա տրամաբանությունը կարող է լինել ուղենշային: Արժանապատվության բնույթը քննարկելիս տարբերակվել են նաև «համընդհանուր և մշակութային չափումներ», որից առաջինը վերաբերում է բոլոր մարդկանց ներքին արժեքին, երկրորդը՝ մշակութային առումով վարքագծի արտաքին ասպեկտներին, առաջինը ձեռք է բերվում մարդու ծննդյան փաստի ուժով, երկրորդը՝ պայմանավորվում կոնկրետ սոցիալական միջավայրով:

Արժանապատվության վերաբերյալ միասնա-

կան հասկացության բացակայությունը պայմանավորված է տարբեր սոցիալական և մշակութային հարաբերություններով, գործնականում տարբեր մշակույթների, սոցիալական ընկալումների տարբերությունը պայմանավորում է տարբեր երկրներում արժանապատվության վերաբերյալ տարբեր պատկերացումների ձևավորում:

Համակարծիք լինելով երկրորդ մոտեցմանը՝ կարծում ենք, որ չնայած նրան, որ արժանապատվությունը բնորոշ է բոլորին, այնուամենայնիվ բոլորի համար նույնական է միայն դրա առաջին շերտը՝ այն է բացարձակ միջուկը: Արժանապատվությունը բոլորի համար չի կարող ընկալվել նույն կերպ, քանի որ մարդկանց մտածողության, ճանաչողության, ինքնահարգման և ինքնահրացման վրա ազդում են տարբեր սոցիալական միջավայրեր: Բոլորին ներհատուկ այս երևույթի՝ բացարձակ բնույթ ունենալը, կարծում ենք, պետք է ընկալվի արժանապատվության առաջին շերտի շրջանակներում:

Հենց սրա վրա հիմնվելով էլ առաջարկում ենք արժանապատվության կառուցվածքը դիտարկել որպես երկշերտ համակարգ, որը բաղկացած է բացարձակ միջուկից և վերջինիս երկրորդային շերտը կազմող հատկանիշներից, որոնք, միաժամանակ միմյանց հետ փոխգործակցելով, պայմանավորում են մեր բոլոր իրավունքների և ազատությունների բազան:

Արժանապատվության բացարձակ միջուկի բովանդակությունը կազմող կառուցվածքային տարրերի վերհանումը

Հաջորդիվ անհրաժեշտ է միտվել միջուկային տարրերի բացահայտմանը, որպիսի գործընթացը պետք է հիմնված լինի այնպիսի չափանիշների վրա, որոնք հնարավորություն կտան բացահայտել այնպիսի հատկանիշներ, որոնք համարվում են արժանապատվության գաղափարի անհրաժեշտ և համընդհանուր նախադրյալներ: Ընդ որում, այդ չափանիշների ընտրությունը պետք է պայմանավորված լինի այն գաղափարով, որ քննարկման առարկա երևույթի բովանդակության կառուցվածքը դիտարկվելու է ոչ միայն սպորող, այլև դեռևս չձևված և մահացած մարդկանց արժանապատվության առկայության հանգամանքը հիմքում ունենալով, ինչին մանրամասնորեն կանդրադառնանք հաջորդ գիտական աշխատանքների շրջանակներում:

Մասնավորապես, մեր կարծիքով արժանապատվության միջուկը կարող է ձևավորվել միայն այնպիսի չափանիշներ հիմքում ունենալով, ինչպիսիք են.

- մարդու էական տարբերությունը այլ կենդանի էակներից,
- համընդհանրությունն ու յուրաքանչյուր

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

մարդու բնորոշ լինելը,

• մարդու՝ որպես ինքնուրույն արժեք ունեցող իրավական սուբյեկտ լինելը:

Այս չափանիշների կիրառումը թույլ է տալիս արժանապատվության միջուկում առանձնացնել այնպիսի հատկանիշներ, որոնք արտահայտում են մարդու գոյաբանական առանձնահատկությունները:

Արժանապատվության գաղափարի դասական հիմնավորումը առաջնահերթ հիմնված է մարդու գոյաբանական արժեքի վրա: Այսինքն, անկախ նրանից ում հետ գործ ունենք, միայն այն փաստը, որ վերջինս մարդկային ցեղին է պատկանում, պայմանավորում է վերջինիս բացառիկությունը: Սա ստատիկ տարր է, չի պահանջում որևէ գործողություն կամ գործունեություն:

Մարդկային ցեղին պատկանելու փաստի առկայությունից հետո կարևորագույն հանգամանքը վերջինիս բանական բնույթի ճանաչումն է: Այս մոտեցումը համակարգված ձևով ձևակերպվել է Իմանուել Կանտի կողմից, որի փիլիսոփայության մեջ մարդու արժանապատվությունը բխում է այն հանգամանքից, որ մարդը հանդիսանում է բանական էակ, որն ունակ է ինքնուրույն սահմանել իր վարքագծի կանոնները և առաջնորդվել բարոյական օրենքով: Կանտի ձևակերպմամբ՝ բանական էակները ունեն արժանապատվություն, և այդ պատճառով մարդը պետք է դիտարկվի որպես նպատակ ինքնին, այլ ոչ թե որպես միջոց՝: Ընդ որում, վերլուծելով Կանտի գաղափարը՝ տեսնում ենք, որ Կանտը բանականության առկայությամբ պայմանավորում է կամքի առկայությունն ու իրացումը, և հատկապես հատկանշական է այն, որ նա կամքի իրացումը պայմանավորում է բարոյական օրենքներով առաջնորդվելով՝ այսինքն, նա ցույց է տալիս, թե ազատ կամքն, իր հերթին, ինչ տրամաբանությամբ պետք է ընկալվի և իրացվի:

Ժամանակակից իրավափիլիսոփայության ամենաազդեցիկ ներկայացուցիչներից Ռոնալդ Դվորկինը ևս մարդու արժանապատվությունը կապում է անձի ինքնավարության և իր կյանքի գիտակցված ձևավորման պատասխանատվության հետ: Այս մոտեցումն իր հիմքում ենթադրում է մարդու բանական բնույթը, քանի որ միայն բանական էակն է ունակ ինքնուրույն ընտրություններ կատարել և ձևավորել իր կյանքի ուղղությունը՝: Լինելով բանական էակ՝ մարդն ունի ազատ կամք, որով էլ պայմանավորում է իր ընտրությունները: Ամերիկացի փիլիսոփա Հարրի Ֆրանկֆուրտն իրավացիորեն նշում է, որ մարդու ազատ կամքի բացառիկությունը դրսևորվում է նրանում, որ, ի տարբերություն այլ կենդանի օրգանիզմների, մարդն ի վիճակի է ունենալ ոչ միայն առաջնային մակարդակի ցանկություններ, այլև առավել բարդ՝ երկրորդ շերտ ենթադրող ցանկություններ, որոնցով էլ տարբերվում է

մնացած կենդանիներից¹³: Վերլուծության առարկա դարձնելով այս գաղափարը՝ հարկ է ընդգծել, որ առավել բարդ, առաջնային մակարդակից վեր կանգնած ցանկությունների առկայությունը պայմանավորված է բանականությամբ, իսկ բանականությունը ենթադրում է այնպիսի կամք, որն իրացվում է բարոյականության սահմաններում, ինչը մեր կարծիքով անձի այնպիսի գործունեությունն է, ինչը չի հակասում և չի վնասում իրեն և սոցիումի մնացյալ ներկայացուցիչներին:

Այս գաղափարի տրամաբանության կրող է նաև մեկ այլ ամերիկացի փիլիսոփա՝ Ռոբերտ Հ. Քեյնը, ով նշում է, որ չնայած այլ կենդանիներ ևս ունեն ցանկություններ, այնուամենայնիվ մենք տարբերվում ենք նրանով, որ կարող ենք մտածել, թե ինչպիսի ցանկություններ և նպատակներ կարող ենք կամ պետք է ունենանք¹⁴:

Համաձայնելով ներկայացված դիրքորոշումներին՝ այնուամենայնիվ կարծում ենք, որ ազատ կամքի իրացումը չի կարելի հասկանալ այնպես, որ այն հակադրության մեջ մտնի արժանապատվության միջուկի առանցքային, այն է՝ միայն մարդուն ներհատուկ բնական արժեքի հետ՝ այսինքն, յուրաքանչյուր դեպքում իր կամքը իրացնելիս մարդը պետք է ունենա բարոյական պատասխանատվության զգացում:

Իր կամքով կոնկրետ վարքագիծ ընտրելիս մարդը պետք է բարոյական պատասխանատվություն ստանձնի առաջին հերթին իր, այնուհետ այն հասարակական միջավայրի հանդեպ, որտեղ ապրում է:

Այսպիսով, հիմքում ունենալով վերոգրյալում նշված չափանիշներն ու դրանց հիման վրա կատարված վերլուծությունները՝ կարող ենք գալ այն հետևությանը, որ արժանապատվության բացարձակ միջուկի տարրերն են.

1. մարդկային ցեղին պատկանելը,
2. մարդու բանական բնույթը,
3. ազատ կամքը,
4. բարոյական պատասխանատվության ունակությունը,

Ընդ որում, եթե փորձենք պատճառահետևանքային կապի տեսանկյունից վերլուծել միջուկային տարրերը, կտեսնենք, որ յուրաքանչյուր տարրի հիմքում իրեն նախորդած տարրն է. մարդկային ցեղին պատկանելու փաստը պայմանավորում է բանական բնույթի դիտարկումը, ինչն իր հերթին պայմանավորում է մարդու ինքնագիտակցությունը, գիտակցությունն՝ ազատ կամք ունենալը, իսկ ազատ կամքը՝ բարոյական պատասխանատվությունը:

Վերոգրյալից կարող ենք ենթադրել, որ արժանապատվության առաջին շերտը՝ բացարձակ միջուկն իր հերթին ունի երկու շերտ՝ գոյաբանական, որը նկարագրում է մարդու՝ մարդկային ցեղին

պատկանելու ուժով բացառիկ արժեք լինելու գաղափարը, և գործառնական, որն իրենում ներառում է բանականությունը, ազատ կամքն ու բարոյական պատասխանատվության ունակությունը: Բանականությունը, ազատ կամքը և բարոյական պատասխանատվության ունակությունը բնութագրվում են որպես արժանապատվության միջուկի գործառնական տարրեր, քանի որ դրանք չեն սահմանափակվում մարդու գոյաբանական բնութագրումով, այլ արտահայտում են այն կարողությունները, որոնց միջոցով մարդը դրսևորվում է որպես ինքնուրույն արժեք ունեցող սուբյեկտ: Ի տարբերություն գոյաբանական տարրի, որը նկարագրում է մարդու «լինելը», գործառնական տարրերը վերաբերում են մարդու «գործելու ունակությանն ու դրա իրացմանը» որպես բանական և ինքնավար էակ: Հենց այս կարողությունների միջոցով է մարդը իրականացնում իր ընտրությունները, ձևավորում իր վարքագիծը և կրում դրա համար բարոյական պատասխանատվություն, ինչն էլ ապահովում է արժանապատվության գաղափարի գործնական արտահայտությունը իրավական հարաբերություններում:

Արժանապատվության բացարձակ միջուկը չի ճանաչում սեռ, կրոն, անձնական հատկանիշներ, սոցիալական կարգավիճակ և այլն, այն չի փոփոխվում ժամանակի և տարածության մեջ: Առաջնահերթ հենց այդ բացարձակ միջուկն է, որ պետք է պայմանավորի ամբողջ իրավական համակարգի հնարավոր իրավաչափությունն ու դրանում իրավունքի, այլ ոչ սոսկ օրենքի գերակայությունը: Բացարձակ միջուկի վրա որպես շերտեր հետագայում ավելանում են էթնո-մշակութային, սոցիալական, կրոնական և կոնկրետ սոցիումի առանձնահատկություններով պայմանավորված այլ հատկանիշներ: Միջուկը կարող է, ավելին՝ պետք է ներգործություն ունենա արժանապատվության ընկալման երկրորդային շերտը կազմող գործոնների վրա, սակայն երկրորդային գործոնները չեն կարող փոխել կամ ժխտել միջուկային հատկանիշները:

Արժանապատվության բովանդակության երկրորդային շերտի առանձնահատկությունների քննարկումը՝ որոշ գործնական օրինակների լույսի ներքո

Քննարկման առարկա դարձնելով երկրորդային հատկանիշները՝ կտեսնենք, որ դրանք ձևավորվում և փոփոխվում են ժամանակի և տարածության մեջ՝ պայմանավորված այն հանգամանքով, թե որտեղ է կոնկրետ անձը ծնվել, մեծացել, կենսագործունեություն ծավալել:

Մարդը սոցիումի անբաժան մաս է: Հենց այս գաղափարն է առաջ քաշում Էմիլ Դյուրքեյմը, ով իր «Երկրորդական սոցիոլոգիայի սկզբունքները» աշխատության մեջ ասում է, որ մարդը սոցիալական էակ է, և նրա բարոյական պատասխանատ-

վությունը ձևավորվում է հասարակության պահանջներից¹⁵:

Արժանապատվության երկրորդային շերտին անդրադառնալով՝ որպես օրինակ նշենք բրիտանացի Նադիա Էվեյդայի գործը՝: Վերջինս աշխատում էր «Բրիթիշ Էյրվեյզե ընկերությունում որպես ուղևորներին գրանցող աշխատակից: Էվեյդան աշխատանքի ընթացքում կրում էր փոքր քրիստոնեական խաչ, որը տեսանելի էր աշխատանքի ընթացքում: Սակայն ընկերության համազգեստի կանոնները պահանջում էին, որ աշխատակիցները տեսանելի կրոնական խորհրդանիշներ չկրեն: Էվեյդան հրաժարվեց թաքցնել խաչը՝ նշելով, որ դա իր համար կրոնական ինքնության կարևոր արտահայտություն է: Արդյունքում նա ժամանակավորապես հեռացվեց աշխատանքից: Սպառելով ներպետական դատական ատյանները՝ Էվեյդան դիմեց Եվրոպական դատարան: Եվրոպական դատարանն ընդգծեց, որ խաչ կրելը հանդիսանում է կրոնական համոզմունքի դրսևորում: Սույն գործով դատարանն արձանագրեց, որ անձի կրոնական համոզմունքների արտահայտումը հանդիսանում է նրա ինքնության և անձնական ամբողջականության կարևոր բաղադրիչ և պետությունը պարտավոր է հարգել այդ ինքնությունը: Այս համատեքստում հարկ է ընդգծել, որ Եվրոպական իրավական դոկտրինայում անձի ինքնության և ինքնարտահայտման պաշտպանությունը դիտարկվում է որպես մարդու արժանապատվության դրսևորում: Դատարանն այս դիրքորոշմամբ ցույց տվեց, որ մարդու կրոնական ինքնությունը կարող է լինել նրա արժանապատվության սոցիալ-մշակութային շերտի մաս և իրավական գնահատական տալիս դատարանը պետք է հաշվի առնի այդ հանգամանքը:

Ինչպես նշել էինք նախորդիվ, մարդու արժանապատվության ընկալումը կարող է պայմանավորված լինել մշակութային միջավայրով: Մշակութային առումով արժանապատվության երկրորդային շերտի առանձնահատկություններին անդրադառնալիս կցանկանանք ներկայացնել Չափմանն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի գործը՝: Սույն գործի շրջանակներում Եվրոպական դատարան էր դիմել Սալի Չեփմանը, ով պատկանում էր Միացյալ Թագավորության գնչուական համայնքին: Այդ համայնքի մշակութային առանձնահատկություններից մեկը պատմականորեն ձևավորված քոչվոր կամ կիսաքոչվոր ապրելակերպն է, որի շրջանակում ընտանիքները հաճախ բնակվում են շարժական տներում: Չեփմանը գնել էր հողատարածք Անգլիայի գյուղական տարածքներից մեկում և այնտեղ տեղադրել էր շարժական տուն՝ իր ընտանիքի հետ բնակվելու նպատակով: Սակայն տեղական իշխանությունները հրաժարվել էին նրան տրամադրել համապատասխան կառուցապատ-

www.ardaradutyjournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ման թույլտվություն, քանի որ տվյալ տարածքը, ըստ քաղաքաշինական կանոնակարգերի, նախատեսված չէր բնակության համար: Հետագայում իշխանությունները պարտավորեցրին նրան հեռացնել իր շարժական տունը տվյալ տարածքից: Չնայած այն հանգամանքին, որ սույն գործով Եվրոպական դատարանը չբավարարեց դիմումատուի պահանջը, այնուամենայնիվ հատուկ արձանագրեց, որ գնչուների ավանդական ապրելակերպը՝ ներառյալ շարժական տներում բնակվելը և որոշ դեպքերում շարժական կյանք վարելը, հանդիսանում է նրանց մշակութային ինքնության կարևոր բաղադրիչ: Դատարանը ճանաչեց, որ գնչուական համայնքի ավանդական ապրելակերպը հանդիսանում է նրանց մշակութային ինքնության էական տարր, և այդ ինքնությունը պետք է հաշվի առնվի իրավական գնահատական տալու ժամանակ: Այս մոտեցումը ցույց է տալիս, որ անձի մշակութային ինքնությունը կարող է հանդիսանալ նրա անձնական կյանքի և ինքնության կարևոր բաղադրիչ: Մշակութային ինքնության պաշտպանությունն, իր հերթին, ևս եվրոպական իրավական դոկտրինայում հաճախ դիտարկվում է որպես մարդու արժանապատվության սոցիալական և մշակութային շերտի դրսևորում:

Մշակութային գործոնով պայմանավորված անձի արժանապատվության երկրորդային շերտի վնասումը ակնհայտ երևում է նաև Մանդլան ընդդեմ Դատել Լիի գործի շրջանակներում: Այսպես, մի սիկի երեխայի հրաժարվել էին ընդունել դպրոց այն պատճառաբանությամբ, որ վերջինս, առաջնորդվելով իր էթնո-մշակութային առանձնահատկություններով, չէր կտրում մագերն ու կրում էր տուրբան: Մեծ Բրիտանիայի Լորդերի պալատը սույն գործով արձանագրեց, որ սիկիերը հանդիսանում են էթնիկ խումբ, այնուհետ նշվեց, որ անձի էթնիկ ինքնությունը պետք է պաշտպանվի՝ հիմքում ունենալով տվյալ էթնո-խմբի արժանապատվության պաշտպանության գաղափարը:

Ըստ էության, վերոգրյալում ներկայացված օրինակները ևս փաստում են այն մտքի ընդունելիությունը, որ նվազագույն միջուկից այն կողմ հնարավոր չէ սահմանել արժանապատվության մյուս շերտերը և որ դա պետք է արվի յուրաքանչյուր պետության կողմից՝ մասնավորապես, յուրաքանչյուր պետություն պետք է ընտրի այնպիսի սահմանում, որն առավելագույնս հարգում է իրենց ավանդական սահմանադրական արժեքները՝ անկախ նրանից, թե տվյալ արժեքները այլ հասարակություններում ինչ ընկալում ունենան¹⁸:

ԵՉՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Այսպիսով, ամփոփելով վերոգրյալը՝ սույն աշխատանքի շրջանակներում կատարված վերլուծությունների արդյունքում հանգում ենք հետևյալին.

1. Սույն աշխատանքի շրջանակներում առաջարկվում է արժանապատվության կառուցվածքը դիտարկել որպես երկշերտ համակարգ, որը բաղկացած է բացարձակ միջուկից, որն, իր հերթին, ունի երկշերտ կառուցվածք, ինչպես նաև հարաբերական երկրորդային շերտից,

2. Բացարձակ միջուկը ձևավորում են գոյաբանական ու գործառնական տարրերը, գոյաբանական տարրը բնորոշում է մարդու՝ մարդկային ցեղին պատկանելու փաստը, գործառնականը՝ իրենում ներառում բանականությունը, ազատ կամքն ու բարոյական պատասխանատվության ունակությունը,

3. Բացարձակ միջուկի էությունն անխախտելի է, ինչը ենթադրում է, որ այն անհաղթահարելի է՝ այսինքն, չի կարող ենթարկվել որևէ սահմանափակման, երկրորդային շերտն, իր հերթին, պետք է բխի բացարձակ միջուկից և չհակասի դրան. բացարձակ միջուկին չհակասելու տրամաբանության մեջ այն կարող է նաև ժամանակի ընթացքում փոփոխվել,

4. Բացարձակ միջուկը պետք է լինի իրավունքի գերակայության վրա ձևավորված իրավակարգի կայուն երաշխավորը,

5. Արժանապատվության երկրորդային շերտն է պայմանավորում վերջինիս վերաբերյալ միասնական հասկացության բացակայության հանգամանքը, քանի որ այն պայմանավորված է տարբեր սոցիալ-մշակութային գործոններով, որոնք ներհատուկ են կոնկրետ միջավայրերի և ժամանակի ընթացքում կարող են փոփոխվել:

¹ Տե՛ս Universal Declaration of Human Rights, adopted on 10.12.1948, Resolution No. 217 A (III), adopted by the United Nations General Assembly, հղումը՝ <https://www.arlis.am/hy/acts/1896/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/>

² Տե՛ս International Covenant on Civil and Political Rights, adopted on 16.12.1966, entered into force on 23.03.1976, Resolution No. 2200 A (XXI), adopted by the United Nations General Assembly, հղումը՝ <https://www.arlis.am/hy/acts/18500/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/>,

³ Տե՛ս International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, adopted on 16.12.1966, entered into force on 03.01.1976, Resolution No. 2200 A (XXI), adopted by the United Nations General Assembly, հղումը՝ <https://www.arlis.am/hy/acts/18501/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/>,

⁴ Տե՛ս International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, date of adoption: 21.12.1965, original source: RA MFA PA 2004.12.20/4(12), adopting body: United Nations General Assembly, հղումը՝ <https://www.arlis.am/hy/acts/75843/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/>,

⁵ Տե՛ս Kate Karklina, Why human dignity is not an essentially contested concept, p. 3, հղումը՝ https://wp.ufpel.edu.br/ghdp/files/2022/09/GHDP_Karklina.pdf/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/,

⁶ Տե՛ս օրինակ Lukgw, P., A Difficult Legacy: Human Dignity as the Founding Value of Human Rights, Human Rights Review 19 (2018): pp. 313–329, Buribayev, Y., et al., Human dignity — the basis of human rights to social protection, WISDOM 16, no. 3 (2020): pp. 143–155,

⁷ Տե՛ս Grimm, D., Kemmerer, A., & Mϕllers, C. (eds.), Human Dignity in Context: Explorations of a Contested Concept, Nomos/Hart, 2018, pp. 13–22,

⁸ Տե՛ս Staffen, M.R. and Arshakyan, M., About the Principle of Dignity: Philosophical Foundations and Legal Aspects, SeqՖUncia (Floriangpolis), Vol. 38, No. 75, 2017, pp. 43–62, հղումը՝ <https://periodicos.ufsc.br/index.php/sequencia/arti-cle/view/2177-7055.2017v38n75p43/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/>,

⁹ Տե՛ս Adeno Addis, Human dignity in comparative constitutional context: In search of an overlapping consensus, p. 25, հղումը՝ <https://www.jicl.org.uk/storage/journals/November2020/g6FU870ZXmZm95wO3mMd.pdf/huսսանելի է՝ 10.03.2026թ. դրությամբ/>, Viviana Bohgrquez Monsalve and Javier Aguirre Romnn, Tensions of human dignity: Conceptualization and application to international human rights law, International Journal on Human Rights, Dec. 2009, p. 11, հղումը՝ <https://sur.conectas.org/wp-content/uploads/2017/11/sur11-eng-viviana-bohorquez-monsalve-and-javier-aguirre-roman.pdf/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/>,

¹⁰ Տե՛ս Maitner A.T., DeCoster J., Andersson P.A., Eriksson K. Sherbaji S., Perceptions of emotional functionality: Similarities and differences among dignity, face, and honor cultures, 2022, Singapore Management University, Research Collection, School of Social Sciences, 28p., հղումը՝ https://ink.library.smu.edu.sg/cgi/viewcontent.cgi?article=4801&context=soss_research/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/,

¹¹ Տե՛ս Kant, I., Groundwork of the Metaphysics of Morals, trans. Mary Gregor, Cambridge University Press, 1998, 120 p., <https://cpb-us-w2.wpmucdn.com/blog.nus.edu.sg/dist/c/1868/files/2012/12/Kant-Groundwork-ng0pby.pdf/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/>,

¹² Տե՛ս Dworkin, R., Justice for Hedgehogs, Belknap Press of Harvard University Press, 2011, pp. 191–218, հղումը՝ https://www.academia.edu/9683075/Justice_for_Hedgehogs/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/,

¹³ Տե՛ս Frankfurt, H.G., Freedom of the Will and the Concept of a Person, The Journal of Philosophy, Vol. 68, No. 1, 1971, pp. 5–20, հղումը՝ <https://www.sci.brooklyn.cuny.edu/~schopra/Persons/Frankfurt.pdf/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/>,

¹⁴ Kane, R., A Contemporary Introduction to Free Will, Oxford: Oxford University Press, 2005, at p. 82, հղումը՝ <https://cdn.bookey.app/files/pdf/book/en/a-contemporary-introduction-to-free-will.pdf/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/>,

¹⁵ Տե՛ս Durkheim, I., The Rules of Sociological Method, trans. W.D. Halls, New York: Free Press, 1982, pp. 50–55, հղումը՝ https://monoskop.org/images/1/1e/Durkheim_Emile_The_Rules_of_Sociological_Method_1982.pdf/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/,

¹⁶ Տե՛ս Eweida and Others v United Kingdom, Apps nos 48420/10, 59842/10, 51671/10 and 36516/10, Judgment of 15 January 2013, European Court of Human Rights, հղումը՝ <https://hudoc.echr.coe.int/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/>,

¹⁷ Տե՛ս Chapman v United Kingdom, Application no. 27238/95, Judgment of 18 January 2001, Grand Chamber, European Court of Human Rights, հղումը՝ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-59154/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/>,

¹⁸ Տե՛ս Mandla (Sewa Singh) v Dowell Lee [1983] 2 AC 548 (HL), հղումը՝ <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1983/7.html/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/>,

¹⁹ Տե՛ս Fernandez Burgueo, B., The Usefulness of the Legal Concept of Human Dignity in the Human Rights Discourse: Literature Review, Oxլmora. Revista Internacional de łtica y Polłtica, No. 8, 2016, pp. 9–19, հղումը՝ <https://revistes.ub.edu/index.php/oximora/article/view/15472/huսսանելի է՝ 05.04.2026թ. դրությամբ/>:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1) Adeno Addis, Human dignity in comparative constitutional context: In search of an overlapping consensus, հղումը՝

- <https://www.jicl.org.uk/storage/journals/November2020/g6FU870ZXmZm95wO3mMd.pdf>, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 10.03.2026թ.,
- 2) Bohgrquez Monsalve, V. and Aguirre Romnn, J., Tensions of human dignity: Conceptualization and application to international human rights law, *International Journal on Human Rights*, Dec. 2009, p. 11, հղումը՝ <https://sur.conectas.org/wp-content/uploads/2017/11/sur11-eng-viviana-bohorquez-monsalve-and-javier-aguirre-roman.pdf>, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 3) Durkheim, L., *The Rules of Sociological Method*, trans. W.D. Halls, New York: Free Press, 1982, pp. 50–55, հղումը՝ https://monoskop.org/images/1/1e/Durkheim_Emile_The_Rules_of_Sociological_Method_1982.pdf, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 4) Dworkin, R., *Justice for Hedgehogs*, Belknap Press of Harvard University Press, 2011, pp. 191–218, հղումը՝ https://www.academia.edu/9683075/Justice_for_Hedgehogs, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 5) *Eweida and Others v United Kingdom*, European Court of Human Rights, Apps nos 48420/10, 59842/10, 51671/10 and 36516/10, Judgment of 15 January 2013, հղումը՝ <https://hudoc.echr.coe.int>, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 6) Fernndez Burgueo, B., The Usefulness of the Legal Concept of Human Dignity in the Human Rights Discourse: Literature Review, *Oxlmora. Revista Internacional de tica y Poltica*, No. 8, 2016, pp. 9–19, հղումը՝ <https://revistes.ub.edu/index.php/oximora/article/view/15472>, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 7) Frankfurt, H.G., Freedom of the Will and the Concept of a Person, *The Journal of Philosophy*, Vol. 68, No. 1, 1971, pp. 5–20, հղումը՝ <https://www.sci.brooklyn.cuny.edu/~schopra/Persons/Frankfurt.pdf>, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 8) Grimm, D., Kemmerer, A., & MΦllers, C. (eds.), *Human Dignity in Context: Explorations of a Contested Concept*, Nomos/Hart, 2018, pp. 13–22.
- 9) Kane, R., *A Contemporary Introduction to Free Will*, Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 82, հղումը՝ <https://cdn.bookey.app/files/pdf/book/en/a-contemporary-introduction-to-free-will.pdf>, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 10) Kate Karklina, Why human dignity is not an essentially contested concept, p. 3, հղումը՝ https://wp.ufpel.edu.br/ghdp/files/2022/09/GHDP_Karklina.pdf, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 11) Kant, I., *Groundwork of the Metaphysics of Morals*, trans. Mary Gregor, Cambridge University Press, 1998, 120 p., հղումը՝ <https://cpb-us-w2.wpmucdn.com/blog.nus.edu.sg/dist/c/1868/files/2012/12/Kant-Groundwork-ng0pby.pdf>, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 12) Lukgw, P., A Difficult Legacy: Human Dignity as the Founding Value of Human Rights, *Human Rights Review* 19 (2018): 313–329,
- 13) Maitner, A.T., DeCoster, J., Andersson, P.A., Eriksson, K., Sherbaji, S., Perceptions of emotional functionality: Similarities and differences among dignity, face, and honor cultures, Singapore Management University, Research Collection, School of Social Sciences, 2022, 28 p., հղումը՝ https://ink.library.smu.edu.sg/cgi/viewcontent.cgi?article=4801&context=soss_research, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 14) Staffen, M.R. and Arshakyan, M., About the Principle of Dignity: Philosophical Foundations and Legal Aspects, *SeqՖUncia (Floriangpolis)*, Vol. 38, No. 75, 2017, pp. 43–62, հղումը՝ <https://periodicos.ufsc.br/index.php/sequencia/article/view/2177-7055.2017v38n75p43>, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 15) Universal Declaration of Human Rights, adopted on 10.12.1948, Resolution No. 217 A (III), adopted by the United Nations General Assembly, հղումը՝ <https://www.arlis.am/hy/acts/1896>, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 16) International Covenant on Civil and Political Rights, adopted on 16.12.1966, entered into force on 23.03.1976, Resolution No. 2200 A (XXI), adopted by the United Nations General Assembly, հղումը՝ <https://www.arlis.am/hy/acts/18500>, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 17) International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, adopted on 16.12.1966, entered into force on 03.01.1976, Resolution No. 2200 A (XXI), adopted by the United Nations General Assembly, հղումը՝ <https://www.arlis.am/hy/acts/18501>, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 18) International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, date of adoption: 21.12.1965, original source: RA MFA PA 2004.12.20/4(12), adopting body: United Nations General Assembly, հղումը՝ <https://www.arlis.am/hy/acts/75843>, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 19) *Chapman v United Kingdom*, Application no. 27238/95, Judgment of 18 January 2001, Grand Chamber, European Court of Human Rights, հղումը՝ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-59154>, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.,
- 20) *Mandla (Sewa Singh) v Dowell Lee* [1983] 2 AC 548 (HL), հղումը՝ <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1983/7.html>, վերջին այցելության ամսաթիվ՝ 05.04.2026թ.:

Աննա Տեփանյան

Юрисконсульт юридического управления ОАО “Ардшинбанк”,
Аспирант кафедры конституционного права ЕГУ

РЕЗЮМЕ

*Понимание структурных элементов содержания человеческого достоинства
в контексте защиты конституционных прав и свобод*

В рамках данной научной работы были рассмотрены структурные особенности содержания достоинства: представлены слои достоинства, элементы, составляющие содержание слоев, и их взаимодействие. В результате были представлены предложения, применение которых может определить внедрение эффективных механизмов защиты конституционно-правового содержания достоинства и конституционных прав и свобод, сформированных на его основе.

Ключевые слова: двухуровневая система достоинства, абсолютное ядро, вторичный уровень, взаимодействие, конституционная защита,

Anna Stepanyan

Legal Advisor, Legal Department, Ardashinbank OJSC,
Postgraduate Student, Department of Constitutional Law, Yerevan State University

SUMMARY

*Understanding the structural elements of the content of human dignity in the context
of the protection of constitutional rights and freedoms*

In the framework of this scientific work, the structural features of the content of dignity were considered: layers of dignity, elements that make up the content of the layers, and their interaction are presented. As a result, proposals were presented, the application of which can determine the implementation of effective mechanisms for the protection of the constitutional-legal content of dignity and constitutional rights and freedoms formed on its basis.

Key words: two-layer system of dignity, absolute core, secondary layer, interaction, constitutional protection.

Բնագիրը ներկայացվել է 15.04.2026թ.
Ընդունվել է տպագրության 27.04.26թ.